

# Učiteljski Tovariš.

Glasiilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

**Vsebina:** Resolucija o tržaških ljudskih šolah. — Tabori v turških časih. — XIV. glavna skupščina „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ dne 14. in 15. avgusta v Trstu. — Dopisi. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Izjava. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Inserati.

## Resolucija o tržaških ljudskih šolah.

Poročal pri XIV. glavni skupščini „Zaveze“ Ivan Šega.

Slavni zbor!

„Čegar je mladina, tega je prihodnost.“ Ta prezlati prepomenljivi izrek vedó ceniti vsi narodi, ga je znala ceniti preteklost in bo ga znala ceniti prihodnost. — In šola je oni vrt, kjer se vzgaja mladina za prihodnost, za svoj obstanek in za narodov obstanek. Narodu, ki se hoče kulturno in na podlagi te kulture tudi gospodarski osvojiti, treba je v prvi vrsti dobrih, na zahtevi moderne pedagogike stoječih ljudskih šol. Vzemite kulturno še tako visoko stoječemu narodu ljudske šole, padel bo v nekaj desetletjih na najnižjo stopinjo omike in prej močan, samostojen narod, postal bo v kratkem gospodarsko uničen in kakor tak — podlaga tujčevi peti.

Prva zahteva, ki jo stavi moderna pedagogika kakor prvi pogoj dobri šoli je, da se ves šolski pouk vrši v

maternem jeziku. Kjer ni tega, slavna gospoda, taka šola ni več ljudska šola, temveč dresurna šola, kjer se vzgaja mladina po oni znani dresuri, katero vporabljamó, recimo, pri — živalih. Kjer ne izda beseda, pomaga palica.

Glavna zadača ljudskih šol pa ni le, da se priučí ljudski šoli izročena mladina le izgovarjati in ponavljati liki papigi nekaj vsakdanjih besedij in sicer še teh z muko priučenih v tujem jeziku — ne, temveč ljudska šola ima vzvišenejši namen, ona ima tvarjati iz ljudi — ljudi, ki imajo glavo in srce na onem stališču, na katerem jo mora oziroma ga mora imeti po božjih in človeških postavah. Ljudska šola mora vzgajati ljudi, ki bodo v svoji zrelosti nastopali narodu in človeštvu v korist.

Gospoda moja! Take ljudi pa zamore vzgajati le šola, kjer se čuje le materina govornica, zakaj le ta pride iz srca in sega do srca. In vsi kulturni narodi vstanavljajo svoje ljudske šole na tej podlagi, na podlagi, da se zahteva za ljudsko šolo materni jezik kakor učni jezik.

## Tabori v turških časih.

Metodična obravnava v 4. šol. letu. Referat učitelja A. Lenarčiča za okr. učiteljsko konferenco.

Napoved učne svrhe.

Že lansko leto ste se učili, da so se morali naši pradedje bojevati z nekim sovražnikom. Kdo ve, s katerim? S Turki. — Danes se bodemo še več učili o Turkih, posebno pa, kako so se Slovenci branili Turkov.

a) Priprava.

Kako so bili Turki hudi in kako so divjali, to že veste od lanskega leta. Katere povesti ste pa čitali tam? „Turki na Muljavi,“ „Francek in babica.“ Povej nam, kar še veš o Turkih? Pa tudi ti morda še kaj veš? — Kaj se bodemo pa sedaj učili? Kako so se Slovenci branili pred Turki. — Pazite!

b) Podavanje.

Turki so prišli iz Azije in so zavzeli Carigrad leta 1453. (napiše). Odtod so hodili plenit, morit in požigat po vseh sosednih deželah proti severu. Blizu 200 let so se morali braniti kristjani Turkov. Na Kranjsko so prišli 24 krat. Kadar so vdrli Turki v deželo, so si morali ljudje sami pomagati. Meščani so obzidavali mesta, da so bili varnejši pred sovražniki. Tudi Ljubljano so bili tako utrdili, seveda so pozneje podrli

ta zid. Pa tudi kmečko ljudstvo si je napravljalo neke trdnjave. Kjerkoli je bila na kakem nepristojnem kraju cerkev, so cerkev obzidali z močnim zidom. Tako trdnjavo so imenovali „tabor“ (napiše). Tabore so delali pa tudi navlašč na hribih. Sezidali so močno, stolpu podobno poslopje, okrog katerega so zgradili močan zid. V takih taborih so se mogli delj časa braniti Turkov. Ko so ljudje izvedeli, da prihaja Turek, so spravili živež in premoženje v tabor, kamor so šli tudi otroci in žene, stari ljudje in bolniki. Tu so iskreno prosili Boga zmage. Na obzidje, v stolp in na prostor med zidom in stolpom, oziroma cerkvijo so se pa postavili krepki možje in mladeniči, ki so odganjali Turke.

Mnogokrat se je posrečilo, da so kristjani odgnali Turke in jih zapodili v beg, potem so se veselili in se zahvaljevali Bogu. Čestokrat se je pa tudi dogodilo, da so Turki premagali kristjane, potem so krepke ljudi povezali in odpeljali v v sužnost. Stare ljudi so pomorili, večkrat jih tudi mučili: iztaknili so jim oči, uhlje porezali in jezike, jim glave odsekavali in nabadali na kole itd. Dečke so poslali v turške vojaške šole in so jih po svoje vzgojili v vojake. To so bili potem najhujši in najpogumnejši nasprotniki kristjanov. Imenovali so jih „janičare“ (napiše). —

Učenec ponovi ta prvi del, kakor si ga je zapomnil, z napakami vred mora prosto povedati. Zatem ponovi drugi učenec, součenci mu popravljajo napake, učitelj pojasnjuje

Toda, slavna gospoda, pustimo to; ozrmo se na svetovno znani vrešenski dogodek. Vrešen pozna dandanes vsak napol razvit desetleten otrok naše grbaste zemlje. Poglavje o Vrešnu lahko preskočim. Kaj pa menite, slavna gospoda, jeli pa je Trst tudi tako svetovno znano mesto kakor Vrešen? O pač! Poznano je to mesto kot jako prijazno, kulturno prav razvito, Avstrijske države največje pomorsko mesto.

A, da je to mesto popolnoma podobno poljskemu Vrešnu, no, gospoda moja, o tem pa svet niti ne sanja. In vendar je Trst — avstrijski Vrešen. V Trstu prebivata dva naroda. Gospodujoči laški živelj in trpin Slovencec.

Prvi ima vse, kar hoče, a drugi pa — razven svojega življenja in za to borno življenje potrebnega, a krvavo zaslužnega vsakdanjega kruha prav nič.

Tržaškemu Slovencec se odreka torej vse, celo ljudsko šolstvo — a čujte in strmite, ljudskih šol mu ne odreka le nasprotnik Italijan, temveč čujte — a ne strmite preveč, tudi tržaška vlada.

Slavna gospoda! Avstrijska država temelji na tako zvanih osnovnih zakonih, ki jamčijo — posebno § 19. — vsem narodom iste pravice in iste dolžnosti. A žal, kakor je ta vlada dobra skoro vsem drugim narodom, je prava mačeha avstrijskim Slovanom, v prvi vrsti seveda nam Slovincem. Slovencec — kakor manj vreden narod, ima plačevati pač denarni in krvni davek, a svojih pravic ne sme zahtevati, ker zanj ne velja zakon, posebno v takih krajih, kjer prevladuje, seveda edino le s pomočjo vlade, količkaj brezobziren narod. — In tak kraj je — Trst.

V sledečem Vam hočem v kratkem pojasniti ono pravno razmerje, ono pravičnost, ki jo čuti tržaški Slovencec v svojem rojstvenem kraju v Trstu. Evo ga!

„Za našo potrpežljivost in za avstrijski birokratizem prav značilen je govor, ki ga je govoril dr. G. Gregorin na manifestacijskem shodu za slovensko šolstvo sploh v Trstu dne 1. decembra 1901. — Govor je priobčila „Edinost“ v svoji 279. številki z dne 6. decembra 1901.

težkoumevne ali dvoumne izraze. Določi se napis za ta del „Tabori v turških časih“ ali „Kristjani se branijo Turkov.“ Tretji učenec ponovi korektno, potem tudi slabiji učenci.

O čem smo se dozdej učili? Kako so se Slovenci branili pred Turki. Zdaj pa bomo slišali, kako so Slovenci naznanjali prihod Turkov. — Pazite!

Ako bi hoteli dandanes sporočiti v kak drugi kraj, kaj se pri nas godi, bi napisali pismo in bi ga oddali na pošto, ali pa še hitreje, brzojavili bi, ali bi se usedli na vlak in bi se sami peljali tja povedat. V turških časih pa tega ni bilo mogoče. Takrat še niso imeli ne cest, še manj pa železnice, pošte in brzojavov, zato pa niso mogli izvedeti kristjani, kdaj so udrli Turki v deželo, tako kakor bi izvedeli to dandanes. Pomagali so si torej drugače. Na visokih hribih, kjer se vidi daleč naokrog, so znosili velike kupe drv, ki so jih imenovali grmade. Poleg te so postavili straže. Kakor hitro so vdrli kje sovražniki v deželo, je na najbližjem hribu zažgala straža grmado. Ko je videla na drugem hribu stoječa straža goreti grmado, jo je tudi ta zažgala itd. po vsi deželi. Še zdaj se imenujejo nekateri hribi „Grmade“ od tistih časov, tako zahodnji vrh Šmarne gore. Grmade so zažigali tudi na ljubljanskem Gradu in drugod. Ko so plamenele po vsi deželi grmade in so oznanjale prežalostno vest, da se zopet bliža kruti sovražnik kristjanov, poskrili so ljudje svoje premoženje v tabore in se postavili sovražniku v bran.

Kratka vsebina tega govora je: „Leta 1884. je vložilo 1429 slovenskih staršev prošnjo za slovenske ljudske šole v Trstu za 700—800 otrok, dolžnih pohajati šolo.“ Tržaški mestni svet je prošnjo zavrnil — „brez vsake motivacije“ (!)

Dne 6. januarja 1885. l. se je vložil protest proti tej „temeljiti“ odklonitvi tržaškega mestnega sveta na c. kr. namestništvo, katero ga je že dne 5. julija 1887. l. odbilo, češ, da je za slovenske otroke dovolj preskrbljeno s šolami v Rojanu, Barkovljah in Skednju, ker te šole niso oddaljene 4 km od Trsta.

Proti tej hitri rešitvi c. kr. namestništva je vložilo politično društvo „Edinost“ kot tolmač slovenskega tržaškega prebivalstva utok na naučno ministrstvo dne 10. avgusta 1888. l., a to je ta utok rešilo z motivacijo, da „Edinost“ nima pravice govoriti v imenu tržaških Slovencev.

To bi bil nekako prvi del boja tržaških Slovencev za ljudske šole. — Sedaj pa sledi drugi del.

L. 1892. so napravili slovenski starši v Trstu novo prošnjo za slovenske ljudske šole in sicer na c. kr. namestništvo kot c. kr. deželno šol. oblast. Ta c. kr. oblast poslala je prošnjo mestnemu šol. svetu v izjavo in res isti se je baval takoj — to je l. 1894. 22. maja — v seji, kjer se je izrekel princip, da slovenske šole v Trstu niso potrebne (!?), da se bo tržaški mestni zastop protivil tej „nezakoniti“ zahtevi z vsemi sredstvi ter „čuval svete, nedotakljive pravice, katerih varovanje da mu je poverjeno.“

Da v Trstu v „istini“ ni treba slovenskih šol, je pač dovolj jasna statistika šolo obiskujočih godnih slovenskih otrok l. 1893., kajti takrat je obiskavalo c. kr. ljudske šole 326 slovenskih otrok in sicer 203 moškega in 123 ženskega spola, a k tem je treba še prištevati 320 otrok, ki so bili v šoli pri Sv. Jakobu. — C. kr. namestništvo je z odločbo od 1. julija 1894. l. razsodilo, da Slovincem ni treba slovenskih ljudskih šol, ker jih imajo v obližju Trsta, in te šole niso oddaljene 4 km. Temu odloku so se protivili slovenski starši z utokom na c. kr. naučno ministrstvo dne

Učenec, ki se sam oglasi, ponovi ta drugi del, kakor si je zapomnil, za njim ponovi drugi učenec, součenci mu popravljajo, učitelj pojasnjuje. Zdaj pa ponovi tretji učenec korektno, ko se je že določil primeren napis za drugi del. N. pr. „Grmade naznanjajo vest, da se bliža Turek“ ali kaj podobnega. Nato se ponovita oba dela korektno.

Tu se uvrsti berilni sestavek. Isti se obravnava tako, kakor se sploh obravnavajo berilni sestavki. Najprej ga prečita ali učitelj sam, ali pa ga čitajo boljši učenci. Zatam se čita stavek za stavkom, besede se pojasnjujejo in razni izrazi. Kar učitelj lahko učencem pokaže, naj stori to, kar lahko nariše, naj si pomaga s kredom.

Po končani obravnavi berilnega sestavka se moramo v učno tvarino uglobiti. Učence moramo natančneje seznaniti z osebnimi in dejanji teh oseb, o katerih smo slišali. Opisati jim moramo Turke, njih opravo in orožje. Učencem moramo povedati o turški veri, ker ta je bila ravno glavni povod divjemu počenjanju Turkov. Opisati jim moramo žalost in obup, ko so Turki premagali kristjane, žalost matere, kateri so iztrgali iz naročja mlado dete itd. Opisati jim moramo pa tudi veselje kristjanov po zmagi nad Turki. S kakim veseljem hiti žena naproti svojemu možu, sinček se mu oklepa okoli kolen in drugo dete sili iz materinega naročja k njemu.

(Konec prihodnjic.)